

Paciorek, Magdalena

Muzeum Nauki i Medycyny w Damaszku

Medycyna Nowożytna 16/1 - 2, 237-242

2009 2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

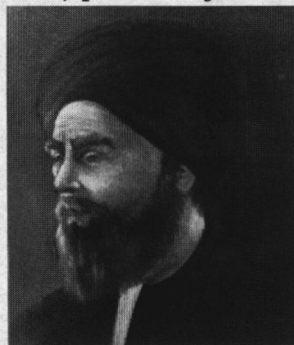
Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAGDALENA PACIOREK

Muzeum Nauki i Medycyny w Damaszku

W stolicy Syrii, w Damaszku, nieopodal słynnego i często odwiedzanego zarówno przez mieszkańców i turystów suku a-al-Hamadiyyeh, w sąsiedztwie przepięknego meczetu Ummayadów, znajduje się niezbyt okazałe jednakże dobrze zachowane Muzeum Nauki i Medycyny Arabskiej, otwarte dla zwiedzających w 1978 r. Niezwykłość miejsca jest tym większa, że zachowane budowle, po wielu jednak zabiegach renowacyjnych to nic innego, jak dawny szpital, będący w przeszłości znanym ośrodkiem doskonalenia nauk medycznych. Warto uświadomić sobie, że wartość historyczną stanowi już sama architektura pomieszczeń, ich styl, lokalizacja, elementy dekoracyjne a zwłaszcza fronton głównej bramy oraz czerwona kopuła wieńcząca budynek zwany mugarnasem – czyli sopełcem. Wnętrze budynku stanowią charakterystyczne dla okresu seldżuckiego „iwany”, czyli sale ze sklepieniami rozmieszczone na planie krzyża. W punkcie jego przecięcia zarówno niegdyś jak i dzisiaj umieszczano fontannę, która w wiekach średnich spełniała rolę zarówno źródła wody pitnej jak i łaźni¹ Każda z sal, będąca odpowiednikiem dawnych pomieszczeń dla chorych teraz dedykowana została odrębnym dyscyplinom wiedzy: pierwszej odkryciom i dokonaniom na polu szeroko rozumianej nauki; kolejne zaś medycynie, farmacji oraz naukom przyrodniczym.

Ibn-al-Nafis 1213–1288

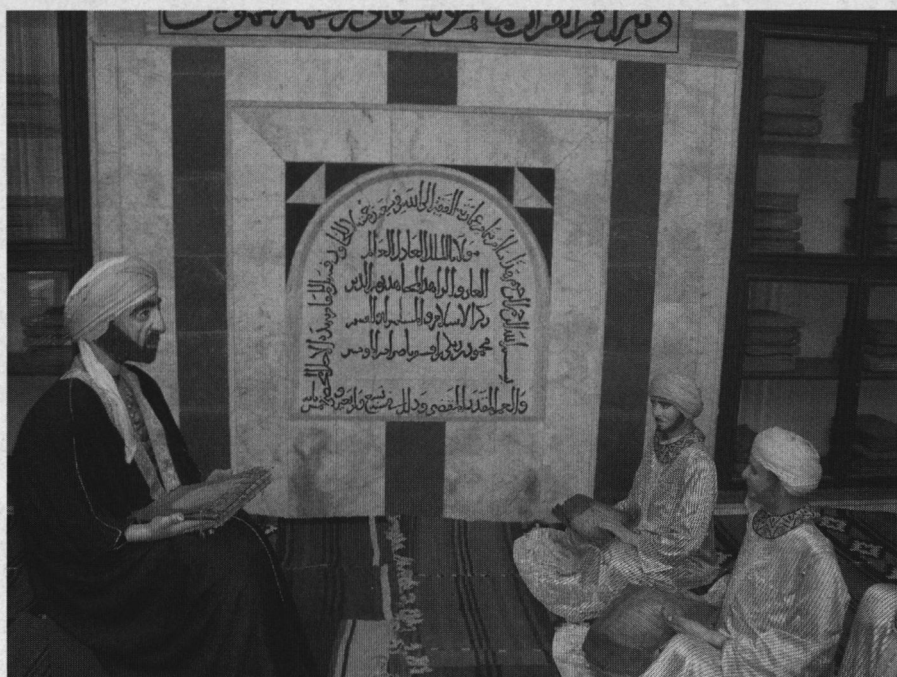
¹ *Historia nauki arabskiej*, pod red. Roshidiego Rasheda, T. 3, Warszawa 2005, s. 196.

Fragment sali poświęconej medycynie (zb. własne)

Biblioteka (zb. własne)

Patio muzeum (zb. własne)

Szpital ów, założony w 1154 r. n.e., funkcjonował do końca XIX stulecia. Wyjaśnienia wymaga również jego nazwa dość enigmatycznie brzmiąca. W drzwiach muzeum dowiadujemy się, że ośrodek ten znany był przez stulecia jako *Al- Nouri Bimaristan*. Słowo *bimaristan* oznaczało w języku perskim „dom pacjenta”, co jak się wydaje, można utożsamiać ze współczesnym pojęciem szpitala. *Al- Nouri* (Adel Noureddin bin Mahmoud Al- Zinki) natomiast imię króla i inicjatora powyższego przedsięwzięcia, nadane w XII w. n.e. Jak donoszą przewodniki, szpital stanowił centrum nauki teoretycznej ale też i prężnie rozwijającej się medycyny praktycznej. Do ośrodka przyjmowano pacjentów o różnym statusie majątkowym: zarówno bogatych jak i biednych. Tam poddawano ich odpowiedniemu leczeniu, a rekonwalescentów, zwłaszcza tych o niskim uposażeniu, zaopatrywano w odzież i żywność. Szczególne znaczenie w lecznictwie odgrywała dietetyka. Zgodnie z przekazami tamtejsza kuchnia szpitalna cieszyła się taką sławą, że „jak mówiono, by znaleźć do niej dostęp, zdrowi udawali chorych”². W *bimaristan* leczono nie tylko schorzenia wewnętrzne

² A.S. Lyons, R.J. Petrucelli, *Ilustrowana historia medycyny*, Warszawa 1996, s. 317.

Widok na patio

i choroby oczu ale też wykazywano jak się okazuje spore umiejętności w chirurgii, ortopedii a nawet psychiatrii. Ciekawostką był fakt istnienia już w tamtych czasach tzw. „oddziałów dla dochodzących pacjentów”, czyli współczesnych ambulatoriów. W praktyce świadczenie usług lekarskich ograniczało się zazwyczaj do przepisywania syropów i medykamentów. W przypadku zaś przypadłości chirurgicznych duże osiągnięcia już w wiekach średnich odnotowywano w chorobach urologicznych, ginekologicznych ortopedycznych, ortodontycznych a także w terapii schorzeń oczu, sutka oraz w chorobach psychiatrycznych. Wielkie zasługi w tym względzie położył Al-Zahrawi – znany XI-wieczny chirurg m.in. twórca dzieł lekarskich ale też i ponad 200 narzędzi chirurgicznych tj. skalpela, igły chirurgicznej, pęsety położniczej czy choćby wzierników.

Jak już wspomniano Bimarstan Al-Nouri był również ośrodkiem życia naukowego. Tutaj studia swe pogłębiał jeden z największych twórców nauki świata arabskiego Ibn-al-Nafis – lekarz, historyk, prawnik, teolog oraz pierwszy odkrywca m.in. krążenia płucnego (zanim uczynił to w 1628 roku W. Harvey). W sali poświęconej nauce

oprócz licznych eksponatów przemawiających za pionierskim rozwojem matematyki, chemii, farmacji, fizyki, optyki czy też ceramiki i mechaniki a nade wszystko filozofii islamskiej, uwidoczniło też ryciny znanych osobistości nauki arabskiej Abu Bakr Al-Raziego (850-923), Aleh Al Saloum Al Halabi'ego (1670), Abu Al-Kasima Al-Zahrawiego (936-1013), (Ibn Rushd), Averroesa (1126-1198), Dawood Al-Antaqi'ego (1543-1599), Awicenny (980-1037) i wielu innych. Ważną rzeczą jest fakt, że to właśnie nauka arabska, jako pierwsza, wprowadziła etapowość w badaniach naukowych. Wymieniano bowiem indukcję, eksperyment oraz obserwację.

Uwagę jednak skupiały sale poświęcone medycynie jak i farmacji. W pierwszej z nich można podziwiać umieszczone w gablotach narzędzia chirurgiczne, jakimi posługiwał się w X-XI w. Al-Zahrawi a także bogatą bibliotekę manuskryptów i dzieł opublikowanych w okresie wczesnego średniowiecza. Równie ciekawe wydawały się rekonstrukcje zarówno ówczesnych sal operacyjnych, jak i mieszczące się na dziedzińcu muzeum rekonstrukcje pomieszczeń dydaktycznych. W sali poświęconej farmacji uwidoczniło natomiast w gablotach dobrze zachowane liczne naczynia ceramiczne i szklane służące do przygotowywania i przechowywania ówczesnych ziół, mikstur, syropów i różnej proveniencji medykamentów. Wśród nich odnaleźć można m.in. wagę, odpowiedniki nowożytnych moździerzy, liczne łyżeczki, widelczyki, pojemniki czy nawet flakoniki na perfumy. W odrębnej gablocie umieszczono przykłady ziół wykorzystywanych w medycynie arabskiej. Należy tu wymienić: kurkumę (dz. antyseptyczne), kolendrę (dz. przeciwłękowe, moczopędnie), condurango (w 1870 r. zdiagnozowano jako środek przeciwrakowy), kminek, cykorię, nenufary, miętę, jaśmin, coloquinte – z rodzaju dyniowatych – (jako lek przeczyszczający, przeciwrheumatyczny), kozieradkę (dz. przeciw cukrzycowo) i wiele innych. Przykłady upraw widoczne są również na wspomnianym dziedzińcu muzeum, w tzw. ogrodzie. Tam też umieszczono również prototypy urządzeń służących do obróbki nasion.

W ostatnim pomieszczeniu zaprezentowano kolekcję wypchanych zwierząt i ptaków stanowiących przykład historycznego rozwoju nauki, jaką była arabska zoologia czy weterynaria.

Na zakończenie warto dodać, że owo muzeum, które jest przykładem rozwoju naukowego świata arabskiego nie należy jednak do często odwiedzanych obiektów. Równie niejasnym jest fakt, braku większych wzmianek na temat jego istnienia w turystycznych przewodnikach po Damaszku, a także, co wydaje się zupełnie niezrozumiałe,

brak jakichkolwiek publikacji i opracowań poświęconych czy to osiągnięciom nauki arabskiej, czy też historii bimaristanów, jakie winny być dostępne na terenie muzeum. Pomimo tych braków damasceńskie Muzeum Nauki i Medycyny godne jest odwiedzenia i zapoznania się, choć przez krótką chwilę, ze spuścizną naukową świata arabskiego.